

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LXI/2

НОВИ САД
2018

Е. В. Плисов (ред.). *Современный религиозный дискурс: структура, стратегии, трансформации*. Нижний Новгород: НИУ РАНХиГС, 2015, 210 стр.*

Књига коју представљамо у овом прилогу добила је диплому лауреата на међународном конкурс у „Најбоља научна књига из сфере хуманитарних наука – 2017”. Овај конкурс спроводи Кировска обласна научна библиотека Александра Ивановича Герцена. Ради се о колективној монографији чији су издавачи Министарство образовања и науке Руске Федерације и Нижегородски државни лингвистички универзитет Николаја Александровича Доброљубова. Од укупно 10 аутора монографије, седам их је са овог Универзитета.

Монографија се састоји из Увода (стр. 5–8) и три главе. Прва глава (стр. 9–114), под називом *Когнитивни и херменеутички аспекти изучавања религијског дискурса*, има шест делова. Друга глава монографије (стр. 115–142) носи назив *Сиранијеџије и ѿактике у религијском дискурсу* и има три дела. Трећа глава (стр. 143–207) има пет делова и зове се *Сирукитурно-семантичке карактеристике религијских ѿексиова*. На крају су дати подаци о ауторима (стр. 208).

У „Уводу” су темељно размотрене перспективе истраживања односа језика и религије у ближој будућности. Аутори монографије сматрају да нови емпиријски подаци и комплексни приступи могу довести научнике до интересантних лингвистичких и научно-методолошких резултата.

Први део књиге тиче се херменеутичке традиције и концепције дискурса у радovima европских мислилаца XIX и XX века. Ауторка овог дела је Мира Борисовна Ротанова, доцент на Катедри филозофије, социологије и теорије социјалне комуникације Универзитета који је издавач. Она набраја различите приступе према разумевању као појави и износи и објашњава како је текао развој теорије разумевања. Приступи које је представила и анализира разматрају проблем разумевања са позиција анализе дискурса, што има нарочити значај како за међусобно разумевање различитих лица, тако и за разумевање које је у вези са средствима масовне комуникације. Чини се да је у овој повезаности перспективна даља разрада дискурсивног приступа према питањима комуникацијских процеса и улоге културе разумевања у њима. На методолошком плану најважнија теза јесте разматрање посебне јединице анализе информационог дискурса, који је интересантан такође и за све области савременог друштва, укључујући и религијске сфере (стр. 17). Појава дискурсног приступа у комуникативној проблематици у филозофији почетка XX века поставила је истраживање проблематике разумевања у контекст нове комуникативне ситуације, нових цивилизацијских услова људског постојања (стр. 18).

Други део прве главе посвећен је западној теолошкој херменеутици и религијским интенцијама културе постмодерне (стр. 19–45). По мишљењу аутора, шефа Катедре богословља и филозофије Нижегородске духовне семинарије, западна теологија је у озбиљној кризи и потребна је промена њених методолошких организационо-системских принципа.

* Приказ је написан у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика*, бр. 178009, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

За теорију теолингвистике нарочито је интересантан трећи део прве главе монографије под називом „Одраз језичког сазнања у религијском дискурсу” (стр. 46–53). У њему је кратко анализирано стање проблема „језик и религија” у историјској перспективи и савременој религијској комуникацији у условима интензивног развоја међуконфесионалних односа у свету. Ауторка се највише бави историјом и савременим стањем у немачкој теолингвистици, дајући неке драгоцене податке о њеним достигнућима (46–49). Такође, коментарише поједине кључне термине теолингвистике као што су: теолект, теолошки језик, сакрални језик, квазирелигијски језик, религијски дискурс. Иако помиње и неке руске теолингвисте, највише се позива на немачке, што није изненађујуће ако се зна да је ауторка, Надежда Александровна Голубева, доктор германистике. Иначе, она је аутор још три дела монографије о којој је реч.

Њен колега, Евгеније Владимирович Плисов, главни уредник монографије, који има и високо богословско образовање, а иначе је шеф Катедре теорије и праксе немачког језика Нижегородског државног лингвистичког универзитета Н. А. Доброљубова, аутор је четвртог дела прве и првог дела треће главе. У првом од њих, под називом *Конфесионализација савременог немачког религијског дискурса* (стр. 54–74), он описује основне приступе изучавању језика религијске сфере и анализира језичке манифестације у зависности од религијске и конфесионалне припадности носилаца савременог немачког језика. Износи различите приступе изучавању појмова *религијски језик* и *религијски џекси* и долази до закључка да најпре саме ове појмове треба прецизирати. Потоње, пак, може произаћи у оквирима даље сарадње између теологије и лингвистике, које ће бити корисно за обе ове науке. Услед сложене религијске ситуације у Немачкој, изучавање језика религије довело је до појаве мноштва разних термина поред термина *религијски језик* и *језик религије* са којима нас аутор упознаје (стр. 60–64). То су следећи термини: теолект, теоглосија, религиолект, конфесиолект, језик конфесије, субконфесиолект, етноконфесиолект и др. Даље аутор описује хришћански религиолект и његове конфесионалне карактеристике (стр. 65–72) на материјалу из описног речника немачког језика. Као материјал узете су језичке јединице – 941 по броју – са одговарајућим лексикографским квалификативима.

У петом делу прве главе др Ирина Владимировна Бугајова говори о аспектима изучавања категорије саборности у руској менталности и религијском дискурсу (стр. 75–88). Најпре даје преглед интерпретација појма саборност у различитим областима знања, а затим приказује како се репрезентује идеја саборности у савременом руском језику на различитим језичким нивоима: лексичком, творбеном и граматичком. Последња целина овог дела посвећена је молитви као начину репрезентације идеје саборности у православном дискурсу (стр. 84–86). Овде ауторка, између осталог, даје низ примера говорних чинова могућих при молби о молитви (за себе, некога или нешто) као што су: бехабитив, реквестив, квеситив, екзерситив, оптатив, констатив, промисив и перформатив. Она закључује да је у данашњем историјском тренутку саборност карактерна и неодвојива особина православног сазнања и руског националног карактера.

Последњи део прве главе (стр. 89–114) тиче се Библије као прецедентног текста, а прецизније: смисаоних трансформација при дискурсивном пребацивању у разна књижевна дела на различитим језицима.

Друга глава састоји се из три дела у којима се разматрају: когнитивне и лингвистичке основе прецедентних појава у религијском дискурсу (стр. 117–122), односи лица у религијском тексту на немачком језику (стр. 123–130) и језичка средства фасцинације у тексту савремене хришћанске проповеди (стр. 131–142).

Већ помињана Н. В. Голубева напомиње да је у лингвистици уобичајено издвајање следећих прецедентних феномена: прецедентни текст, прецедентно име, прецедентна ситуација и прецедентни израз у виду цитата, афоризма, фразеологизма и сл. Овај списак није затворен и код појединих аутора постоје и друге врсте прецедентних појава. Даље ауторка анализира реализацију концепције библијске прецедентности у тексту тумачења Јеванђеља по Матеју на немачком језику. Ово њено истраживање показује когнитивну природу односа између прецедентних јединица и средстава њиховог укључивања у религијски дискурс језичке личности. Оно указује на неопходност даљег осмишљавања научне концепције о корелацији између прецедентних појава и других појава језичке прецедентности које носе онтолошки маркиран смисао у оквирима њихове заједничке парадигме.

Што се тиче односа лица у религијском тексту на немачком језику, за ово истраживање ауторка Ирина Владимировна Матвејева узела је као материјал 32 молитве са популарних немачких хришћанских сајтова (gebetbuch.com; zeitzubeten.org), а такође и неколико проповеди једног бечког кардинала. Кад је у питању однос лица у молитви, она закључује (стр. 126) да у виртуелном свету молитве „ја” у својој предикативној вези са „ти” којим се именује Бог – игра веома важну концептуалну улогу: оваплоћава једну од централних идеја хришћанства – идеју о богоизабраности и вредности сваке људске душе понаособ. Проповед је друга врста говорног чина и ауторка, између осталог, објашњава њену уникалност с тачке гледишта теорије комуникације. Она, наиме, подразумева, поред адресанта (проповедника) и адресата (парохијана) – још и „скривеног комуниканта” – Бога који присуствује истовремено кроз призму субјекта говора и као „скривени нададресант” и „скривени нададресат”. У својству значајних фактора који унапред одређују асиметричне или симетричне односе између адресанта и адресата – налазе се укљученост односно неукљученост адресата у говорну ситуацију и лично пространство „Ја” -субјекта.

Међу савременим комуникативним стратегијама утицаја и тактикама њихове реализације издваја се употреба фасцинације као један од продуктивних приступа према остваривању ефективног, религијски мотивисаног утицаја на адресата. У текстовима хришћанских проповеди на енглеском језику које сачињавају материјал последњег дела друге главе монографије (стр. 131–142), англисте Карине Сергејевне Вајц, користе се уметничка средства експресивности, емоцијама појачане метафоре, ритмичност и повишена тоналност, употребљавају се нарочито изабрани делови из различитих текстова, чиме се ствара неопходни контекст за дубоко осмишљавање библијских истина.

Трећа глава монографије започиње делом о структурним и лексичко-граматичким карактеристикама литургијских текстова, опет на материјалу немачког језика (стр. 145–156). Конкретно, овде аутор посматра текстове разних

врста јектенија који постоје у различитим преводима православног богослужења. Интересантно је да је у свим преводима јектенија сачувана структура црквенословенског оригинала.

У другом делу треће главе на материјалу религијског дискурса анализиране су синтаксичке конструкције немачког језика које се подвргавају граматицизацији, тј. даје се теоријски и формални опис синтаксичких поступака и структура којима се ови поступци постижу, а који изражавају граматички вид прецедентности. На крају овог дела (стр. 169–170) истичу се неки битни теоријски закључци који се тичу будућих истраживања на овом пољу и њиховог удела у даљем развоју теорије дискурса, концептуалних ставова емоциологије, теорије језичке прецедентности и граматографије.

Трећи део последње главе садржи истраживање прецедентне функције вокатива и императива у религијском дискурсу (стр. 172–191). Ауторка је пошла од хипотезе да граматички облици вокатив и императив, који функционишу у немачкој религијској комуникацији – имају такве когнитивне и дискурсивне карактеристике на основу којих их можемо убројати у граматички прецедентне јединице. Циљ истраживања јесте издвајање таквих језичких и когнитивних основа вокатива и императива који објашњавају њихов прецедентни карактер. Когнитивна и лингвистичка анализа урађена у овом делу монографије показала је да у религијском дискурсу немачког језика вокативи и императиви показују одступања од својих законитих језичких карактеристика – семантичких и структурно-граматичких – и функционишу као граматичке прецедентне јединице по значењу, облику и функцији. Ова анализа религијских вокатива и императива показала је, такође, да су дате језичке јединице продуктиван материјал за истраживање у оквирима дијахронијске прагматике, функционалне етимологије, јер показују измену својих граматичких значења до те мере да понекад прелазе у узвике.

Претпоследњи део монографије посвећен је функционалном потенцијалу стилске фигуре понављања у савременој проповеди на немачком језику (стр. 192–200). Аутор дела јесте Надежда Николајевна Прокофјева, такође германиста. Она полази од поставке да проповед представља жанр религијског дискурса чија функционално-прагматичка специфичност одређује његове структурно-семантичке и стилистичке карактеристике. Основна прагматичка поставка проповедника као ствараоца текстова овог жанра јесте да произведе поучан утицај на слушаоце. Стога проповед подразумева коришћење разних изражајних средстава у које спада и понављање – разнообразно како по облицима, тако и по функцијама.

У последњем делу монографије ауторка Јулија Николајевна Зинцова предлаже тематски принцип описа лексике с религијском семантиком у једнојезичним описним речницима савременог немачког језика (стр. 201–207). Ради се о још једном у низу оваквих предлога који већ постоје у теолингвистици. Овде се дата лексика најпре дели на три веће тематске групе које сачињавају: 1. Сферу постојања Бога; 2. Сферу постојања верујућег човека и 3. Сферу обављања богослужења. Ове три групе ауторка назива микропољима и сваки од њих даље дели на мање групе и подгрупе, с циљем да опише приступе и начине изучавања различитих група лексике, а такође и да систематизује представе о истраживаној предметној области.

Ова колективна монографија представља значајан допринос како словенској и германској теолингвистици, тако и лингвистици уопште. Њени аутори отворили су нова питања, а нека од њих су и решили, нарочито на материјалу савременог немачког религијског дискурса. Монографија може да послужи и као вредна допуна уџбеницима теолингвистике, а такође и као подстицај и модел за даља истраживања на овом пољу – како на грађи других језика, тако и компаративна.

Ружица Левушкина

Институт за српски језик САНУ
Ђуре Јакшића 9, 11000 Београд, Србија
ruzica.bajic@isj.sanu.ac.rs

UDC 81'276.6:27-1(031)(049.32)

Ксенија Кончаревић. *Језик и религија: њојмовник њеолинџвистиџке*.
Београд: Јасен, 2017, стр. 348*

Постављајући у фокус пажње језик и религију, два древна феномена у вечитом прожимању, теолингвистика као релативно млада научна дисциплина не само да је подстакла систематизацију постојећих сазнања из ове тематске области, већ је допринела и осветљавању дате интеракције новим научним методама и савременим лингвистичким теоријама. У временима и срединама појачане секуларизације и индиферентности према религији значај теолингвистике бива и биваће све већи, јер њена мисија јесте, између осталог, и да подсећа и опомиње научну јавност, а преко ње и ширу заједницу, да без снажног печата који је *homo religiosus* утиснуо у различите тековине људског рода није могуће у потпуности сагледати, а још теже разумети не само човеков ход кроз историју већ и њега самог. Током последње две деценије и у нашој средини појачало се интересовање за ову врсту истраживања, а захваљујући пре свега неуморном прегалаштву и ентузијазму Ксеније Кончаревић и у Срба теолингвистика почиње да уоквирује сферу свога деловања, попримајући све јасније обресе засебне лингвистичке гране. Књига *Језик и религија: њојмовник њеолинџвистиџке* представља још један допринос ауторке на том пољу, а у извесном смислу се надовезује на претходну монографију *Поџлед у њеолинџвистиџку*, прву ове врсте на српском језику.¹ Док је књига из 2015. године пружила исцрпан увид у теолингвистичку литературу, у другој се акценат ставља на студије општег типа, како из религиологије тако и из различитих богословских дисциплина. И у том

* Овај приказ је настао у оквиру пројекта *Историја српскоџ језика* (бр. 178001), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Приказ те књиге изашао је својевремено и на страницама овог часописа: Зорица Никитовић, Ксенија Кончаревић. *Поџлед у њеолинџвистиџку*. Београд: Јасен, 2015, 364 стр. *Зборник Мајице српске за филологију и линџвистиџку* LIX/2 (2016): 176–182.